

קתני מיהא: כיצד? תינוק שנשבה, חייב חטאת.

בשלמא לרב ושמואל ניהא, כי הם מחייבים חטאת אפילו בתינוק שנשבה. [ומה דנקטה הברייאא תינוק שנשבה הוא להשמיענו פלוגתא דרבי עקיבא ומונבז. אבל הוא הדין בהכיר ולבסוף שכח דחייב רק חטאת אחת, וכמתניתין].

אלא לרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, הפוטרים תינוק שנשבה מחטאת — קשיא?!

ומתריצין: אמרי לך רבי יוחנן וריש לקיש: וכי לא מי איכא מונבז דפטר בתינוק שנשבה? אן, דאמרינן שפטור — כמונבז!

והוינן בה: מאי טעמא דמונבז? שהרי מבנין אב אי אפשר ללמוד שוגג ממזיד, שהרי הם שני הפכים. ומזיד פטור מחטאת ושוגג חייב חטאת.

ומשנינן: מונבז לומד מהא דכתיב בפרשת קרבן חטאת על עבודה זרה "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשוגג". וסמיך ליה "והנפש אשר תעשה ביד רמה", דהיינו מזיד.

הקיש שוגג למזיד [ועל כרחך, הקישן הכתוב, אף שאינם דומים]: מה מזיד, שהיתה לו ידיעה — אף שוגג, שהיתה לו ידיעה.

והוינן בה: ורבנן [היינו רבי עקיבא דפליג על מונבז] — האי "תורה אחת" מאי עבדי ליה? לענין מה הוקשו שוגג למזיד.

ומשנינן: מויבעי להו לכדמקרי ליה רבי יהושע בן לוי לבריה.

כתיב בפרשת קרבן חטאת על עבודה זרה "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשוגג".

וכתיב בתחלת הפרשה "וכי תשגו, ולא טו-א תעשו את כל המצוות האלה", דהיינו עבודה זרה ששקולה ככל המצוות.

וכתיב "והנפש אשר תעשה ביד רמה... ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה".

ומדכתיב "תורה אחת יהיה לכם" דרשינן:

הוקשו כולם, כל החטאות על שגגות של כל עבירות שבתורה לעבודה זרה — מה להלן, בעבודה זרה, אין חייבין קרבן אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת. כדכתיב

בשעת מעשה הוי שוגג, ולא לאפוקי כשאינו יודע. אבל לגבי ידיעת האיסור בעבר ילפינן לגמרי ממזיד שרק אם ידע הוי שוגג.

והרשב"א תירץ שלכן יליף מונבז גם מבנין אב וגם מהיקש דלקמן, דהבנין אב מלמד לפטור כשלא היתה לו ידיעה מעולם. וההיקש בא לחייב אפילו כשהיתה לו ידיעה בשעת מעשה.

והקשו בתוס' ד"ה כל: הרי לגבי תינוק שנשבה ילפי ששוגג הוא דוקא כשידע בעבר מהאיסור, ומדוע לגבי ידיעה בשעת מעשה לא ילפי הכא?

והריטב"א מתרץ, שאי אפשר להוציא את השוגג מפשוטו לגמרי, שמשמעותו שאינו יודע שאסור, ולומר דזה לא הוי שוגג. הילכך אמרינן שהילפותא ממזיד באה לומר רק שגם אם ידע

רבי יוחנן אמר: כיון ששגג בכרת, שאינו יודע שחייבין עליו כרת, אף על פי שהזיד בלאו, שיודע שהדבר אסור בלאו, הוי שוגג. שאז הקרבן בא על השגגה שבאי ידיעת עונש הכרת על העבירה. וכדאמרינן לעיל דסמך "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" ל"והנפש אשר תעשה... ונכרתה".

וריש לקיש אמר: עד שישגוג בלאו וכרת, שמשניהם אינו יודע. (3)

אמר רבא: מאי טעמא דרבי שמעון בן לקיש? שהרי מסתבר טעמא דרבי יוחנן, כדאמרן, שהרי גם כשיודע מהלאו הרי הוא שוגג מחמת אי ידיעת חומרת העונש. [תוס'].

אמר קרא בחטאת "אשר לא תעשינה (בשגגה) — ואשב". דמשמע עד שישגוג בלאו וכרת שבה, כי "לא תעשינה" היינו לאו, ועליו אמר הכתוב "בשגגה".

והוינן בה: ורבי יוחנן, האי קרא דרבי

בסמוך "והנפש אשר תעשה... ונכרתה" [למעט עבודות כגון מגפף ומנשק לעבודה זרה, שאין בהן כרת], ושגגתו חטאת. כלומר רק בדבר שזדונו כרת יש בשגגתו חטאת. אף כל דבר שחייבין על זדונו כרת יש על שגגתו חטאת. ולהכי הוקשו שוגג למזיד, למילף שוגג דכל התורה ממזיד של עבודה זרה. (1)

והוינן בה: ואלא מונבו, דאמר אפילו היתה לו ידיעה בשעת מעשה הוי שוגג לענין חטאת — שגגה במאי? הלא מזיד גמור הוא וגבי חטאת כתיב "שגגה"!

ומתריצין: כגון ששגג בקרבן. שיודע הוא מהאיסור ושחייבין עליו כרת כשעושים אותו במזיד, אלא שאינו יודע שיש גם עונש של קרבן חטאת על עשייתו בשוגג. (2)

ורבנן סבירא להו "שגגת קרבן" לא שמה שגגה, אלא אם כן שגג בעבירה עצמה.

והוינן בה: ורבנן — שגגה במאי? עד כמה הוא צריך להיות שוגג?

בזה חיוב סקילה ודאי לא היה נמנע מלעבור אילו ידע שיש גם חיוב קרבן. מה שאין כן בודו כרת, יש לומר שכרת חמור בעיניו פחות מקרבן, כיון שהתשובה מועילה להיפטר מכרת ואילו מקרבן אינו נפטר בתשובה. הילכך הוי ליה "שב מידיעתו", שאילו היה יודע מהקרבן לא היה עובר. תוס' ד"ה אלא.

3. מתוס' ד"ה דידע, משמע דסגי בשגגת לאו אעפ"י שיודע שיש איסור עשה בשבת, כיון שאילו היה יודע גם מהלאו לא היה עובר.

אבל הרמב"ן מפרש דעד שישגוג בלאו היינו מהאיסור שבו, שסבור שמותר לגמרי.

1. הקשו בתוס' ד"ה מה, דמכל מקום קשיא לרבנן: למה צריך את ההיקש של שוגג למזיד? והרי גם אם לא היה כתוב שם הפסוק של "והנפש אשר תעשה ביד רמה" היינו לומדים כל התורה מעבודה זרה שיש בה כרת במזיד.

ותירצו, שאין להקיש לעבודה זרה, אלא במה שכתוב באותה פרשה ולא לכל דיניה. וראיה לזה, דהא לא בעינן בכל הקרבנות שיהא זדונם בסקילה כעבודה זרה, משום דסקילה לא כתובה שם אלא כרת בלבד.

2. אבל מסקילה לא ידע, דאם כן לא הוי "שב מידיעתו". שאם עבר למרות שהוא יודע שיש

המלאכות כולן בהעלם אחד, ולא נודע לו באמצע שחטא — חייב חטאת על כל אחת ואחת מאבות המלאכות. והמנין הוא סימן בעלמא, לידע כמה חטאות יתכן להתחייב בשבת אחת.

והוינן בה: היכי משכחת לה שחייב על כל מלאכה ומלאכה? על כרחך, בזדון שבת ושגגת מלאכות. שידוע שהיום שבת אלא שאינו יודע שהמלאכות הללו אסורות בשבת.

דאי בשגגת שבת וזדון מלאכות, דהיינו ששכח שהיום שבת אבל יודע מאיסור המלאכות, הרי למדנו במתניתין בריש פרקין שאינו חייב אלא חטאת אחת על כל המלאכות שעשה בשבת אחת.

והשתא תקשי, בשלמא לרבי יוחנן, דאמר: כיון ששגג בכרת אעפ"י שהזיד בלאו הוי שוגג, ניחא הא דמשכחת לה שישגוג בכל המלאכות, שאינו יודע שהן אסורות, ובכל זאת עדיין הוא יודע ששבת היום.

שידיעתו מתבטאת בכך כגון, ידיע לה לשבת בלאו. שיש לאו על המלאכות כולן או חלקן, אלא שסבור שאין בהן עונש כרת, ובזאת הוא נחשב ל"שוגג", שחייב קרבן חטאת.

ונמצא שלגבי המלאכות הוא שוגג ולגבי השבת הוא מזיד.

אלא לרבי שמעון בן לקיש דאמר: אינו חייב קרבן חטאת עד שישגוג בלאו ובכרת. תקשי, ידיע ליה לשבת — במאי?! והרי כיון שהוא סבור שכל המלאכות מותרות, שאין בהן לאו ולא כרת,

שמעון בן לקיש ד"לא תעשינה — בשגגה", מאי עביד ליה?

ומשינינן: מיבעי ליה לכדתניא: נאמר "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ". משמע מהמיעוט "מעם הארץ" שבא הכתוב לומר שלא כל עם הארץ חייבים חטאת. ללמדך — פרט למומר, שאין מקבלין ממנו קרבן על חטאו.

רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי שמעון: מכאן אתה למד: נאמר "אשר לא תעשינה (בשגגה) ואשם, או הודע אליו חטאתו אשר חטא, והביא אשמו [קרבן חטאת]". ודרשינן:

אדם חשב מידיעתו, שאילו ידע היה שב מחטאו, הוא זה שמביא קרבן על שגגתו.

לא שב מידיעתו — אינו מביא קרבן על שגגתו.

שכך היא משמעות הכתוב: "אשר לא תעשינה [שלא היה עושה אם היה יודע לו מהאיסור, אלא עשה זאת] בשגגה, [ורק מחוסר ידיעתו חטא] ואשם — הוא זה שיביא קרבן חטאת" [רש"י חולין ה ב], למעט מומר, שאינו שב מידיעתו, ולכך אינו מביא קרבן.

תנן בפרקין: אבות מלאכות שבשבת ארבעים חסר אחת הן. והוינן בה: מנינא למה לי? למה צריך התנא לומר שמספר האבות הוא ארבעים חסר אחת, שהרי הוא מונה את כולן וידעינן ממילא כמה הוא מספרן.

ואמר רבי יוחנן: ללמדך, שאם עשאן את

ג. שנג בשבת והזיד במלאכות, או שנג במלאכות והזיד בשבת,

ד. או שאמר: יודע אני שמלאכה זו אסורה, אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן או לא —

כל אלו בכלל שוגג הם, וחייב קרבן חטאת. כמאן היא? כמונבז! דאילו לרבנן לא הוי שוגג בשגגת קרבן גרידא.

אמר אבוי: הכל מודים בשבועת ביטוי [שחייב עליה קרבן חטאת, מי שנשבע שיאכל או שלא יאכל, ועבר על שבועתו בשוגג], שאין חייבין עליה קרבן עד שישגוג בלאו שבה, שישכח בשעת אכילתו משבועתו דהוי שוגג על הלאו.⁽⁵⁾

והוינן בה: הכל מודים — מאן הוא דמודה?

על כרחך, רבי יוחנן הוא זה שמודה. כי אעפ"י שהוא סובר בשבת דשגגת כרת הוי

הרי אין אצלו הבדל בין שבת ליום רגיל, ודינו צריך להיות כמי ששכח ששבת היום, שאינו חייב אלא חטאת אחת על כל מלאכות השבת. ואיך יתכן שיתחייב ל"ט חטאות.⁽⁴⁾

ומתצינן: ידיעה לשבת בתחומין, שיש איסור תחומין בשבת. ואלבא דרבי עקיבא דאמר דאיסור תחומין הוא מן התורה.

ומכל מקום, אינו מכלל המלאכות. וממילא יתכן שישגוג בכל המלאכות [ויתחייב ל"ט חטאות], ויזיד בשבת שיודע ששבת היום ואסור בו תחומין.

והוינן בה: מאן תנא להא דתנו רבנן:

א. שנג בזה ובזה בין בשבת ובין במלאכות — זהו שוגג האמור בתורה! כלומר, זה ודאי נקרא שוגג.

ב. הזיד בזה ובזה — זה הוא מזיד האמור בתורה!

ידע. תוס' ד"ה ידיע [ומכח קושיא זו נחלק הרמב"ן על תוס' עיין הערה 3].

5. רש"י. ותוס' בד"ה עד, מקשים דזה לא נקרא שוגג בלאו, אלא בשבועתו.

ומפרשים בפשיטות, שזכר משבועתו אלא ששכח מהאיסור של שבועת שקר. ורש"י מיאן בזה, משום דבשעת שבועה ודאי זכר את האיסור. שאם לא כן אינו חייב קרבן, דלא הוי "האדם בשבועה" [עיין לקמן]. ודוחק לומר שבשעת שבועה ידע ואח"כ שכח מהאיסור, לכן פירש ששכח מהשבועה עצמה. מהר"ם.

4. ומשום קידוש והבדלה ועונג שבת באכילה לא מיקרי שיודע את השבת, שעיקר השבת הוא שביתת המלאכות שבה. ריטב"א.

ואין לומר שלא ידע מהאבות אבל ידע מהתולדות, דכיון שאינו יודע אבות כל שכן שאינו יודע תולדות.

וגם אין לומר שידע מהמלאכות אלא שטעה בשיעוריהם, כגון שסבר שחייבים רק על העברת ה' אמות ברה"ר, או רק בכתיבת שלש אותיות, וזו היא שגגתו בכל המלאכות. דלא שכיח שישכח וימציא מדעתו שיעור שאינו נכון. תוספות ישנים.

אבל קשה, למה לא תירצה הגמרא שידע שיש איסור עשה בשבת, ורק מלאו וכרת לא

שגגה אליבא דרבנן, מכל מקום בשבועה, שאין בה כרת, על כרחך בעינן שישגוג בלאו.

ואין לומר שמונבו מודה בשבועה שאי ידיעת עונש הקרבן לא הוי שגגה, דמאי שנא משבת?

ומקשינן: פשיטא דרבי יוחנן מודה!?

שהרי כי קאמר רבי יוחנן שיתכן חיוב קרבן אפילו במזיד הוא רק היכא דאיכא כרת. שמחמת אי ידיעת עונש הכרת הוא נחשב לשוגג. אבל היכא דליכא כרת לא קאמר שיתכן קרבן אפילו במזיד באיסור. ואם כן, על כרחך ששגגתו היא בלאו שהרי שגגת קרבן לא הוי שגגה בשום מקום אליבא דרבנן].

ומתרצינן: פלקא דעתך אמינא שרבי יוחנן יאמר גם בשבועה, שאעפ"י שהזיד בלאו הוי שגגה. ואם תשאל א"כ במה הוא שוגג? תשובתך: הייתי אומר שיש צד להיפך, שבשבועה יודו רבנן למונבו ששגגת קרבן הוי שגגה. דהואיל והידוש הוא שחייבין קרבן חטאת על שבועת ביטוי, דבכל התורה כולה לא אשכחן עבירת לאו דמייתי עליה קרבן, אלא רק בעבירה שעונשה במזיד הוא כרת. ואילו הכא בשבועה מייתי חטאת על עבירת לאו גרידא.

הילכך, הוה אמינא כי חידשה התורה שאפילו אם שגג באי ידיעת עונש הקרבן [למרות שידע מעבירת הלאו] ייחשב כאן לשוגג, ולכן קרבן נמי ליחייב.

ואם כן, על כרחך בעינן שישגוג בלאו.

במסכת שבועות [כו א] למדים מדכתיב "לכל אשר יבטא האדם בשבועה" שאינו עובר על איסור שבועת שקר בשוגג אלא אם כן היה "אדם" בשעת שבועה. דהיינו, שהיתה דעתו מיושבת עליו, ולא שהיה אנוס. וכגון: אם בשעה שנשבע שאכלתי או שלא אכלתי טעה, וסבר שכך היה באמת, אינו חייב קרבן על שבועתו.

מיתיבי לאביי מהא דתניא:

איזהו שגגת שבועת ביטוי לשעבר? שהרי תמיד הוא אנוס, כיון שחושב בשעת השבועה שהוא נשבע באמת.

[בשלמא שבועה להבא, כגון נשבע שאוכל בעתיד או שלא אוכל, משכחת לה שוגג, כאשר בשעת השבועה היתה דעתו מיושבת, ולאחר מכן שכח שנשבע, ולכן עבר על שבועתו].

שאם אמר בשעה שנשבע שבועת שקר על מה שאירע או לא אירע: יודע אני ששבועה זו אסורה, אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן או לא — חייב קרבן [אבל אם אינו יודע כלל שאסור לישבע לשקר, אין לך אונס גדול מזה].

הרי שרבנן מודו למונבו בשבועה, ששגגת קרבן לבד היא המחייבת קרבן. וקשיא לאביי דאמר הכל מודים [רבי יוחנן] בקרבן שבועה שאינו חייב עד שישגוג בלאו שבה.

ומתרצינן לאביי: הא, ברייתא זו, מני — מונבו היא.

טו-ב קמשמע לך אביי דגם בשבועת ביטוי נחלקו רבנן על מונבו, ושגגת קרבן לא הוי שגגה.